

Tamer Çilingir: 23 Nisan 1920: Hıristiyan mezarlığı üzerine kurulan soykırımcılar meclisi

Posted on 02/06/2015

23 Nisan 1920'de kurulan Millet Meclisi, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasıdır. Meclis, açılış gününde sultan ve halife VI. Mehmet'e bağlılık yemini edilmesiyle yeni binasındaki ilk faaliyetine başlar. Daha sonra resmi tarihin yeniden yazılmasıyla, İstanbul'da bulunan meclis üyelerinin işgalci İngilizlerce tutuklandığını, halk iradesinin (!) işgalcilerce ipotek altına alındığı iddia edilerek, bağımsızlıkçı ilk meclisin açılmasına karar verdiği söylenecektir. Sultan ve halife VI. Mehmet ve ona bağlı meclis ne kadar halkın iradesi ise, yeni kurulduğu iddia edilen meclis de o kadar halkın iradesini taşımaktadır.

Meclis üyelerinin İstanbul'da İngilizlerce tutuklanmalarının sebebi ise Ermeni Soykırımı'na katılmış olmalarıdır. Alman efendileriyle birlikte işledikleri cinayetlerle ilgili, yeni efendilerin onlara dayattığı "suçluların yargılanmaları" nı kabul etmemeleri emperyalist-işgalci güçlerin karşısında onurlarının kırılmasından değil, tam tersine o suçların ortakları olmalarıdır. Nitekim 11 Ağustos 1920'de Mustafa Kemal (Ankara Hükümeti) "tehcir vesaire" dolayısıyla İstanbul Hükümeti'nce kurulan Divan-ı Harb-i Örfi'yi lağvettiğini ilan eder. 12 Ağustos 1920'de ise Ermeni Soykırımı'na katıldıkları gerekçesiyle "...vatan evlatları idam edilecek olursa, İngiliz yarbay Rawlinson[1]'u ve ellerindeki İngiliz esirleri asacağını" açıklar.

23 Nisan 1920'de Ankara'ya taşınan meclis, Ermenilere yönelik soykırımında yer almış katillerin kaçırılıp güvenliklerinin sağlanması amacıyla taşır. Çünkü İttihatçıların başlattığı

soykırımı projesi henüz tamamlanmamıştır. Sırada Rumlar vardır ve bu kadrolar yarım kalan soykırımı tamamlayacak, önce Pontos Rumları daha sonra Küçük Asya Rumları ya imha edilecek, ya da mübadele adında sürgüne gönderilecektir. Aynı zamanda Koçgiri’de Alevilere yönelik katliam gerçekleştirilecektir. Geride kalan Rumlara da Türklük ve Müslümanlık “bahşedilecek”tir.

“MALTA SÜRGÜNLERİ”

İstanbul’daki İngiliz Yüksek Komiserliği’nin Ermenilere yönelik soykırımına katıldıkları gerekçesiyle hazırladığı listedeki 173 kişiden 80’i, İstanbul’un 16 Mart 1920’de İtilaf Devletleri’nce resmen İngilizlerce tutuklanmışlardı. Büyük çoğunluğu Meclis-i Mebusan üyesi olan 80 kişinin dışında kalanlar Ankara’ya kaçarak “yeni” meclisin üyeleri oldular. Malta Sürgünleri diye bilinen soykırımı suçluları da daha sonra yapılan bir takas anlaşmasıyla serbest bırakıldı ve büyük bir kısmı cumhuriyet döneminde önemli devlet görevlerinde yer aldılar.

23 NİSAN 1920’DE KURULAN MECLİS, SOYKIRIMI SUÇLULARIN AKLANMASINI VE SOYKIRIMIN DEVAMINI SAĞLADI

Aslında kurulan yeni meclisle soykırımı suçluları yargılanmadıkları gibi devam eden soykırımının da kadroları olarak görevlerine devam ettiler. Kimler vardı aralarında?

► Abdülhalik Renda: Tehcir döneminin Bitlis ve Halep Valisi, Talat Paşa’nın kayınbiraderi, 1917’de kısa süreli Dahiliye Nezareti Müsteşarlığı yapan, Bitlis ve Halep’teki Ermeni katliamlarından sorumlu olarak Abdülhalik Bey, Malta dönüşü Çankırı Milletvekilliği, İzmir Valiliği, 1924-1930 yılları arasında Maliye, Milli Savunma Bakanlıklarında bulundu, Bahriye Bakanlığı’na vekalet etti.1935’te TBMM Başkanlığı’na seçildi, 1946’ya kadar bu görevi yürüttü. Ardından Hasan Saka Hükümeti’nde Devlet Bakanlığı yaptı.

- Şükrü Kaya: Tehcir sırasında Muhacirin ve Aşairin Müdürü olan ve Halep ve Adana vilayetlerindeki tehcirden sorumlu olan Şükrü Bey, Malta'dan kaçtıktan sonra bir süre İtalya ve Almanya'da kaldı. Türkiye'ye dönüşünden sonra Lozan'a giden heyete katıldı. İzmir Belediye Başkanlığı yaptı. 1923'te Mentеше (Muğla) Milletvekili oldu, 1924'ten Mustafa Kemal'in ölümüne kadarki dönemde Tarım, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıkları yaptı.
- Refet Bele: 1916-1917 kışında Samsun ve havalisinin Askerî Valisi olan Refet Paşa, Samsun yöresindeki Rumların tehcirinden sorumlu olduğu gerekçesiyle Malta'ya gönderilmişti. Refet Paşa Cumhuriyet döneminde İçişleri ve Milli Savunma Bakanlığı yaptı.
- Hasan Tahsin Uzer: Tehcir sırasında Van ve Erzurum Valisi olarak Ermenilere yönelik katliamları yönettiği iddiasıyla Malta'ya gönderilen Hasan Tahsin Bey, Malta dönüşünde sırasıyla İzmir, Ardahan, Erzurum ve Konya Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1935'ten vefat ettiği 1939'a kadar CHP'nin 'Olağanüstü Hal Valiliği' olan 3. Umumi Müfettişlik görevinde bulundu.
- Mithat Şükrü Bleda: İttihatçılarının Maarif Nazırı, Tehcir sırasında İTC'nin Genel Sekreteri ve Maarif Nazırı olan Mithat Şükrü Bey, Malta dönüşü Mustafa Kemal'in birlikte çalışma teklifini reddederek İzmir'e yerleşti ve ticaretle uğraştı. 1926 İzmir Suikastı Davası'nda yargılanıp beraat ettikten sonra yine Mustafa Kemal'in önerisi ile Sivas'tan bağımsız milletvekili seçildi. Mustafa Kemal eğer Sivas'tan milletvekili seçilemezse tüm Sivas seçimlerini iptal ettireceğini söyleyerek kendine güvence vermişti. 1950'ye kadar dört dönem milletvekilliği yaptı.
- Halil Mentеше: İttihat ve Terakki döneminin Meclis-i Mebusan Reisi, Dahiliye, Adliye ve Hariciye Nazırı olan, Tehcir ve savaş suçlarından dolayı İngilizlere Osmanlı yetkilileri tarafından teslim edilen Halil Bey, Malta dönüşü devlet katında görev almadı. 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCF) kuruluşuna katıldı. 1926'da İzmir Suikastı Davası'nda yargılandı, beraat etti. 1931'de CHP'nin bağımsız adayı olarak İzmir'den milletvekili oldu. 1948'e kadar milletvekilliğini sürdürdü.
- Ali Cenani: Tehcir sırasında Halep Mebusu olan ve Antep'teki binlerce Ermeniye tehcirden sorumlu olan Ali Cenani Bey, Malta dönüşünde milletvekilliği ve 1924-1926 arasında Ticaret Vekilliği yaptı.

- ▶ Ali Çetinkaya: Teşkilat-ı Mahsusa üyesi, Afyon Mebusu Kel Ali Cumhuriyet döneminin ünlü İstiklal Mahkemesi'nin başkanı ve Nafia Vekili'ydi.
- ▶ Aka Gündüz: İTC Üyesi Hüseyin Enis Avni, Cumhuriyet döneminde Aka Gündüz adını aldı ve 1932-1946 arasında milletvekilliği yaptı.
- ▶ Sabit Sağıroğlu: Tehcir sırasında Harput (Elazığ) Valisi olan ve Dersim bölgesindeki Ermeni katliamlarından sorumlu olarak Malta'ya götürülen Sabit Bey TBMM'nin Erzincan Milletvekilliği ile ödüllendirildi.
- ▶ Ahmet Muammer Cankardeş: İttihat ve Terakki'nin ateşli üyesi, Tehcir sırasında Sivas ve Konya Valisi olan Ahmet Muammer Bey, Ankara tarafından önce Sivas Mutasarrıflığına atandı, ardından Sivas Milletvekili oldu.
- ▶ Ali Münif Yeğena: 1913-1915'te Nafia Nazırı, 1915-1916'da Lübnan Valisi, 1918'de İTC'nin Merkez Komitesi üyesi olan ve Lübnan'da Ermenilere ve Marunilere karşı katliamlardan dolayı Malta'ya götürülen Ali Münif Bey, Cumhuriyet'in ilanından sonra Seyhan (Adana) Belediye Başkanı, daha sonra Mersin ve Seyhan Milletvekili oldu.
- ▶ Mustafa Reşat Mimaroglu: 1915'te İstanbul Siyasi Polis Müdürü, 1917-1918'de Çankırı ve Bolu Mutasarrıfı olan Mustafa Reşat Bey, Malta dönüşü sırasında Tokat Mutasarrıflığı, Mülkiye Müfettişliği, Adana Valiliği, Şûra-yı Devlet (Danıştay) Reisi, İzmir Milletvekilliği, CHP İstanbul İl Başkanlığı yaptı.
- ▶ Ali İhsan Sabis: Birinci Dünya Savaşı sırasında Kolordu ve Ordu Kumandanı olan Ali İhsan Paşa, Van, Musul ve Urmiye'de Hıristiyan katliamlarını bilfiil yönetmek ve Kut'ül Ammare Kuşatması sonrası ele geçirilen İngiliz savaş esirlerini öldürtmek suçundan Malta'ya gönderilmişti. Malta dönüşü Batı Cephesi 1. Ordu Kumandanlığı'na atandı ancak Cephe Komutanı Albay İsmet Bey ile anlaşmazlık çıkardığından Büyük Taarruz öncesi görevinden alındı ve emekliye ayrıldı.
- ▶ Süleyman Necmi Selman: Tehcir sırasında Samsun Mutasarrıfı olan ve Samsun'da bazı Ermenilerin öldürülmelerinde birinci derecede sorumlu olduğu gerekçesiyle Malta'ya gönderilen Süleyman Nemci (Selmen) 1923'te Kastamonu Valisi oldu ardından Samsun Milletvekili olarak TBMM'de görev aldı.
- ▶ Zülfü Tigrel: Osmanlı Dönemi'nde Diyarbakır Mebusu ve Diyarbakır Ermenilerine yönelik

toplu katliamlarda rol alan Zülfü Bey yeni dönemin Diyarbakır Milletvekiliydi. Lozan'a giden heyete ise 'Kürt temsilcisi' olarak katıldı.

- ▶ Arif Fevzi Pirinççioğlu: Osmanlı Dönemi'nin Diyarbakır Mebusu Arif Fevzi Bey, yeni dönemde Diyarbakır Milletvekilliği ve Nafia Vekilliği yaptı.
- ▶ Kara Vasıf: İTC'nin önde gelen üyelerinden Kara Vasıf Bey, Milli Mücadele'ye Sivas Milletvekili olarak katıldı ancak Mustafa Kemal'le ters düşerek 1926 İzmir Suikastı Davası nedeniyle idam edildi.
- ▶ İsmail Canbulat: İttihatçıların Emniyet Umum Müdürü, İstanbul Şehremini ve Dahiliye Nazırı İsmail Bey Malta dönüşü İstanbul Milletvekili olarak TBMM'ye katıldı. Ancak o yoldaşları gibi şanslı değildi, 1926 İzmir Suikastı Davası'nda mahkûm olup idam edildi.
- ▶ Fazıl Berki Tümtürk: Çankırı (Kastamonu) Mebusu iken Sivas Valisi Muammer Bey'in yardımcısı olarak Sivas'taki Ermeni katliamlarında önemli rol oynadığı gerekçesi ile Malta'ya götürülen Dr. Fazıl Bey, Cumhuriyet döneminde Kızılay Yönetim Kurulu üyeliği yaptı.
- ▶ Musa Hilmi Demokan: Tehcir'de Kırşehir Ermenilerine yönelik suçlarından dolayı Malta'ya götürülen Kırşehir Mutasarrıfı Musa Hilmi Bey daha Malta'da iken TBMM'ye Kırşehir Milletvekili olarak seçildi.
- ▶ İlyas Sami Bey: Osmanlı Dönemi'nde Muş Mebusu olan ulemadan Hacı İlyas Sami Bey, Malta dönüşü sırasıyla Muş ve Bitlis Milletvekili oldu.
- ▶ Veli Necdet Sünkıtay: Diyarbakır Ermenilerinin katledilmesinden sorumlu olarak Malta'ya gönderilen Veli Necdet Bey, Malta dönüşü resmî göreve atanmayan, ticarete atılan nadir kişiden biriydi. 1937'de Ankara Ticaret Odası Başkanlığı'nı yaptı.
- ▶ Mehmet Eczacıbaşı: Erzincan'ın önemli ailelerinden birine mensup, İTC üyesi Binbaşı Eczacı Mehmet Bey, Erzincan ve Kemah'taki tehcir ve katliamlardan sorumlu olarak Malta'ya götürülmüştü. Mehmet Bey, Cumhuriyet döneminin ünlü Eczacıbaşı firmasının kurucusu olacaktı.
- ▶ Galatalı Şevket: Ticarete atılan bir başka Malta sürgünü İTC döneminde İstanbul Merkez Kumandanı Galatalı Şevket Bey'di.
- ▶ Kara Kemal: İTC'nin Merkez Komitesi üyesi, İaşe Nazırı Kara Kemal Bey, Malta dönüşü

İTC'yi yeniden canlandırmaya çalıştı. 1926'da İzmir Suikastı Davası'nda gıyabında idama mahkum oldu. Yakalanacağını anlayınca intihar etti veya öldürüldü.

HIRİSTİYAN MEZARLIĞININ ÜZERİNE KURULAN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

100 yıl önce bu topraklarda binlerce yıldır yaşayanlar, dinleri ve etnik kimlikleri yüzünden öldürülüp soykırımına uğratıldı, sürgün edildi... Hıristiyan'dılar, Yahudi idiler; Ermeni, Rum, Süryani, Keldani idiler...

Onların canları alınarak kurulan cumhuriyet, öncesinde ve sonrasında Alevilere, Kürtlere de yöneldi, onların kimliklerini yok etmeye, asimile etmeye çalıştı. O günden bugüne kan dökmeyi sürdürdü. Adeta her yapılan yeni şey, o canları alınanlardan zorla elde edilenlerleydi. Katledilenlerin mallarına mülklerine el koymanın yanı sıra katlettiklerinin kemiklerini satacak kadar, bundan gelir elde edecek kadar düşküdüler. İnsana ait ne varsa bu topraklarda üretilen ya yok ettiler ya da çalıp sahiplenip bizim dediler. Şarkıları, öyküleri, efsaneleri, halkoyunlarını çaldılar, bizim dediler. Ve her çaldıkları şeyin bedeli binlerce insanın kanı, canı oldu...

Onlara ait neredeyse hiçbir şey yoktu; temiz, alın teriyle, helal olan.

HIRİSTİYAN MEZARLIĞI ÜZERİNDE MÜSLÜMAN DUASI

Cumhuriyetlerini temsil eden ilk Büyük Millet Meclisi de işte böylesi bir hırsızlığın, caniliğin temelleri üzerine kurulmuştu. 22 Nisan 1920'de yapılan çağrı ile 23 Nisan 1920 günü toplanır. O gün, Hacı Bayram Camii'nde kılınan Cuma namazı sonrasında topluca Meclis Binası'na gelir. Saat 14.00'te merasim ve dualarla meclis açılır...

Açılır da bu Müslüman duası, Hıristiyan mezarlığının üzerinde edilmektedir...

Hıristiyan mezarlığı da nereden çıktı demeyin...

İlk Büyük Millet Meclisi binası Ankara'da bir Hıristiyan mezarlığının üzerine inşa edilmiştir. Ve maalesef kutsal değerlere saygısızlık bununla da sınırlı değildir. İsterseniz tüm bunları anlamak için, her şeyin başına yani 1915 yılına bir gidelim...

İTTİHATÇILARA NİYET, KEMALİSTLERE KISMET

İttihat ve Terakki Cemiyeti Ankara'da bir kulüp binası kurmak ister o yıl... Arsa olarak gözlerine bir Hıristiyan mezarlığını kestirirler... Kimseye aldırış etmeden, itirazları dinlemeden inşaat çalışmalarına başlarlar...

İşte sonradan ilk Büyük Millet Meclisi'ne dönüştürülmüş olacak olan bina, Osmanlı'nın 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonucu mağlup olması ve İttihatçıların yargılanması sebebiyle bitirilemeyen İttihat ve Terakki Kulübü binasıdır. Yarım kalan bina, Mustafa Kemal'in emriyle tamamlanacak ve Büyük Millet Meclisi binası olarak kullanılacaktır...

İnşaat için gerekli para da Teşkilat-ı Mahsusa'ya bağlı örgütlenmeler aracılığıyla toplanmıştır...

Hilali Ahmer (Kızılay), Donanma-ı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye aracılığıyla başta Ankaralı tüccar ve esnaftan topladıkları paraları inşaat için İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne aktarır...

Ankaralı tüccar ve esnaf genelde Hıristiyanlardan oluşuyordu...

Andon Herelos Efendi, Konstantin Oğlu Konstantin Efendi, Bağdasaroğlu Agop Efendi, Feslioğlu Corci Efendi gibi tiftik tacirleri ve tahıl ticareti yapan eşraf, para verenlerden

bazılarıydı. Ve o yıllarda Ankara henüz ithalat-ihracatla uğraşan, inşaat işi yapan Müslüman zenginlere sahip değildi. Bu bağışların nasıl toplandığını tahmin etmek güç olmasa gerek. Ancak bu binanın inşaat aşamasında malzemelerinin temininde Ermeni, Rum ve Yahudi tüccarlarının parasının kullanılması değildir mesele...

HRİSTİYAN VE YAHUDİ MEZARLIKLARINDAN ÇIKARILMIŞ TAŞLAR

Asıl mesele bu binanın bir Hıristiyan Mezarlığı üzerine inşa edilmiş olması ve binanın bazı yerlerde kullanılan taşlarının Hıristiyan ve Yahudi mezarlıklarından çalınmış olduğudur.

1 Nisan 2014 tarihli Toplumsal Tarih adlı derginin “Büyük Millet Meclisi’nin Temelleri” başlıklı yazısında, o dönemde aslında Ankara’daki hiçbir gayrimüslim mezarlığının güvende olmadığından bahsediliyor. Ve deniyor ki:

“Şubat, Mart 1919 tarihli belgelere göre Ankara’da savaş sırasında gayrimüslim mezarları yağmalanarak çıkarılan taşlar İttihat ve Terakki kulüp binası yapımında kullanılmış; 19. Yüzyıl’da Ankara Vizkonsülü (yardımcı konsolos) olan Gavin Gatherall’ın karısı Annie Gatherall’e ait mezartaşı sökülerek inşaatta kullanılmak üzere kulüp binasının yanına getirilmiştir. Bunun gibi Rum ve Ermeni mezarlıklarından alınma 4 taş daha tespit edilmiştir.”[2]

Yine aynı yazıda yer alan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ne dayanan bir başka belge de bu olayı teyid eder niteliktedir:

“Millet Meclisi... Binası 1916 senesinde Ankara’ya gelen... Enver Paşa’nın emriyle, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Ankara merkezi olmak üzere temelleri atılmıştı... Bir gün Ankara’da bulunan yerli Hıristiyanlar ellerinde kazmalar ve kürekler bu binanın önünde toplandılar. Güya bu bina yapılırken, bir İngiliz Konsülü’nün mezar taşı buranın temeline konulmuştu.

Şimdi bu binayı yıkarak o taşı çıkaracaklardı. Derhal Türkler de mukabil tedbir aldılar. Bu zaman, İstanbul'dan Yağış adında bir Papaz gelmişti. Bu papaz bunlara nasihat ederek vakayı önlemiştir. Ankara doğumlu Kasparyan; Gregoryan, Katolik ve Protestan cemaatlerine ait Ankara'daki mezarlıklardan mezar taşları ve Ermenice kitabeler çıkarıldığı yazar.”[3]

Yine 1916'da Maliye'den Dahiliye'ye giden bir yazıda “Esasen arsa dahi belediyeye ait olmayıp metruk kabristan yeri bahs” edilir. Vali, Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yazıda bu iddiayı reddedecektir. Bir başka Başbakanlık Osmanlı arşivi belgesinde de Ankara'daki Musevi mezarlığı taşlarının kaldırılarak, inşaatta kullanıldığına dair, 1 Nisan 1919 tarihinde yapılan bir şikayet üzerine cinsleri kara olan taşlardan bir kısmının 5. Kolordu Kumandanı Ali Osman Bey tarafından taşıtılarak sinema binasında ve bir kısmının da İttihat ve Terakki Katibi Mesulü Necati Bey tarafından İttihat ve Terakki Kulübü inşaatında kullanıldığının tespit edildiği yazar.

Yani ilk Büyük Millet Meclisi, bir Hıristiyan mezarlığının üzerinde üstelik de Hıristiyanların mezar taşları kullanılarak daha önce yine Hıristiyanlardan toplanmış bağışlardan inşa edilmiştir.

Düşünün binlerce yıl, bu topraklarda yaşamış, bu topraklarda; Ankara'da yaşamış Hıristiyanlar Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla birlikte Cumhuriyet tarihi boyunca fiziksel olarak orada değillerdir.

Ne acıdır ki onların kemiklerinin üzerine kurulmuş, mezar taşları ve paralarıyla yapılmış bir bina ile yani Büyük Millet Meclisi'nde Ermeni, Rum ve Yahudilerin varlığına son verecek onlarca karara imza atılmış, onlar temsil edilmemiştir...

Dipnotlar:

(Konuya dair detaylar için, Toplumsal Tarih Dergisi, Nisan 2014 sayısında yayınlanan Zeliha Etöz-Taylan Esin'e ait “Cem-i İane, Büyük Millet Meclisi'nin Temelleri” adlı makale

okunabilir)

[1] Rawlinson Doğu Anadolu ve Kafkaslar'da Mondros Mütarekesi'nin uygulanmasıyla görevlidir ve Erzurum'da bulunmaktadır. Malta'daki tutuklulara karşı rehin olarak Kazım Karabekir tarafından tutuklanmıştır.

[2] Cem-i İane, Büyük Millet Meclisi'nin Temelleri, Zeliha Etöz-Taylan Esin, Toplumsal Tarih Dergisi, Nisan 2014, Sayfa 28.

[3] Age, 28.

Kaynak: devrimcikaradeniz.com